

Прилози за проучавање народног живота у Боки Которској у прошлости

I СТАРЕ МАТИЦЕ И КРШТЕНИЦЕ

У часопису »Записи«, који је више година излазио на Цетињу, донио је сада пок. Д. Вуксан год. 1940 на стр. 314 и 315 међу ситним прилозима чланак под насловом: Једна крштеница из 1797 године. Ту је објављена крштеница, коју је год. 1836 издао поп Спиридон Лазаревић, администратор парохије села Ораховца у Боки Которској, некоме Андрији Рајичевићу, који је био рођен г. 1797. Крштеницу је споменути свештеник написао на основу података из »старога регистра от кршчајних«.

Вуксан, приказујући крштеницу, каже да би било добро провјерити, да ли је још сачуван овај »стари регистар« и апелује на писца ових редака, да би се за то заинтересовао. Услијед ондашњих тешких прилика и рата који је наскоро букнуо, нијесмо били у могућности да провјеримо, да ли споменути регистар још постоји. Пошто знамо, да су многи стари регистри (матице) у Боки већ давно пропали, то се не бисмо изненадили, ако је и овај у Ораховцу пропао.

Прије једно десетак година гледали смо један стари регистар, данас се више не сјећамо какав, ни на коју се парохију односно, код сада покојног проте Јована Абрамовића, бившег вјероучитеља у Херцеговоме, потомка једне од врло старих свештеничких кућа у Боки. То је била књижица малог (цепног) формата и мислимо да ће и до данас бити сачувана у оставштини споменутог проте. Сумњамо да ће се још гдје у Боки наћи до данас сачуваних старих регистра, а у колико би се ипак још који нашао, требало би га описати и

у научне сврхе објавити скупа с овим, у колико је сачуван, што је био власност пок. проте Абрамовића.

И у нашем родном мјесту, селу Бијелој у Боки, постојао је стари регистар или, како се у старим крштеницама каже, »старо либро« (од италијанског либро — књига) от кршченија.« Међутим то »старо либро« није сачувано. До нас је допрла ипак једна старија књига, формата четвртине, у којој има данас 13 сачуваних листова, од којих су први и задњи раније били прилијепљени при корице. Други листови су нестали. На корицама од картона сачувана је још етикета с натписом »Либро (от) кршченија« Све податке у овој књизи писао је својом руком поп Илија Злоковић, син каснијег проте Симеона Злоковића, а само је испод два прва уписа својеручно потписат поп Симеон Злоковић.¹⁾ Он је тада био парох села Бијеле, а његов син, поп Илија у прво вријеме био му је капелан.

На другој страници првог, одлијепљеног листа унесена су без хронолошког реда четири случаја рођења. Први и најстарији упис је слиједећи: На 1811 роди се Елена дшчер Тома Ђурова Шеровића. Кршчена на истога. Кум Маловић. — Поп Симеон Злоковић. — Како се види, овдје није забиљежен дан рођења, ни крштења, ни крштено име кума. Затим долази слиједеће: На 8 ноенбрија 1813 крсти се, свјатим миром помаза се Петар, син законити Јована Злоковића и Ане Шеровић, рожден на 2 текутчаго. Кум јему бист на свјатој купјели Александро Илић с Крушевца. — Поп Симеон Злоковић. Иза овога је уписано: На роди се Нане, кћи Пера Вуковића и Соке Сабличића из Ратишевине. Овдје, дакле није забиљежена ни година ни дан рођења, ни крштења нити се зна ко је дјетету био кум.

Задњи је упис на овом листу: На 6 декембрија 1812 роди се Спиро Перов Вуковић. Крсти се на 12 истога. Кум Илија Злоковић.

Редовито уписивање крштених почиње даном 22 октобра 1816 крштењем Петра, сина Милоша Балабушића, а свршава рођењем Јована, сина Крста Шеровића, 1 новембра 1819. Сва ки упис почиње ријечима: Крсти се и миром помаза се . . . ,

¹⁾ Прота Симеон Злоковић имао је неку сличну књигу као што је била књига попа Минића (в. Гласник Етн. музеја, књ. VIII, 1933, стр. 114-117), те је из исте прорицао. О томе је било спомена и у актима ондашње Конзисторије. Ову књигу је из куће Злоковића однео један њихов slugа пред једно педесетак година. Прота Симеон је умро г. 1835 у 96 години живота.

те се редовно не уписује дан рођења дјетета, већ само дан крштења и миропомазања. Само у три случаја уписивање почиње датумом и ријечима: роди се, те се не спомиње дан крштења и миропомазања, већ само име кума. Можда је и ово датум крштења, па је погрешно наведено као дан рођења.

У ову матицу бележена су редовито и мушка и женска дјеца, али по једноликом рукопису изгледа, да је ово поп Илија кроз кратко вријеме преписао из неке старије, непотпуно или оштећене књиге, која је касније пропала, те је неколика рођења, када се указала потреба, требало из памети, накнадно, у ову нову књигу уносити.

На четвртом листу пише: На 1814 вјенчанија, сетемврија, у Бијелу.

Прво вјенчање које је убиљежено гласи: Вјенча се Илија Злоковић с Андријаном Маловић. Кум Спиридон Станишић.

Како се види, дан вјенчања није забиљежен. Ово је вјенчање попа Илије Злоковића, који је по смрти свог оца такођер постао прота.

Друго вјенчање убиљежено је слиједећим ријечима: На 7 јануарија 1815 вјенча се Димитрије Поповић с Андријаном Александра Радовића. Кум Илија Поповић из Рисна.

Уписивање вјенчања завршава на половини прве стране петог листа са датумом 29 јуна 1819, када се вјенчао Јоко Желалић с Анђелијом Спиридона Маловић. На шестом листу књиге пише: На 1814 августа у Бијелој. Испод овог убиљежавани су смртни случајеви. Први случај убиљежен је овако: 29 августа престави се Петар, син попа Симеона Злоковића. Касније је, испред овога, под истим датумом, накнадно убиљежено: Престави се на двору (тј. у иностранству) Керсто Вуковић. Даљи упис гласи: 9 септемвра престави се Јане, жена Марка Шеровића. Тако су у кратко биљежени сви случајеви смрти до 14 марта 1820, када је убиљежена смрт Соке, кћери Риста Злоковића на половини друге стране осмог листа.

Како је напред речено, све је ово писано руком попа Илије, те се види, да је било преписано из неке друге, старије књиге, из које је како смо видјели, поп Илија и своје вјенчање преписао.

Листови девети, десети и једанаести су празни, а на дванаестом и тринаестом листу, када се књига преокрене, написана су руком попа Симеона неколика имена разних покој-

ника, вјероватно неке читуље. У књизи има још неколико безначајних биљежака.

Ми смо овдје подробније описали ове старе матице (протоколе, регистре, либра) села Бијеле, у колико су сачуване, јер се види, да у њима недостаје листова,

Пок. Вуксан је желио, да се објаве споменути регистри, у колико их још има у Боки и с тога да би се могло »барем донекле рестаурирати « протокул» стијенски и »регистар» барски«, те је у ту сврху саопштио и горе споменуту крштеницу из Ораховца. Ма смо пак овдје подробније описали ове старе матице (регистре, протоколе, либра) села Бијеле у Боки, у колико су сачуване, јер се види, да из њих недостаје листова, да се тачно зна, што и како се у истима биљежило. У исту сврху саопштавамо и неке старије крштенице, него ли је она, што је Вуксан објавио у споменутом часопису. Међу свима објављујемо и крштеницу једног женског дјетета из год. 1780, из које проистиче, да су се још у 18 вијеку и женска дјеца у Боки уписавала у регистре и ако је Вуксан држао »да није невјероватно, да се о женској дјечи није у опште водио регистар«. Из једне крштенице пак, коју смо прије неколико година гледали, те ћемо настојати, по могућности, да донесемо и њен препис, види се, да су и у Црној Гори у доба Петра I издавали крштенице и женској дјечи на основу података из протокола рођених. То није било познато ни Тихомиру Ђорђевићу, ни Д. Вуксану.

Из ниже под 4 наведене свједоцбе види се, да у вароши Рисну није био обичај да се воде матице умрлих, што треба нарочито забиљежити.

Објављујемо овдје слиједећа документа:

1

Слава Господу Богу. На 1780. мађа (итал. маггио — мај) 2 по сербски. Копија извађена из либра церковнога од крешчења, за Јану ћер Бошка Зубановића како јест рођена от оца Бошка Зубановића и матере Маре исте и законе жене Бошкове и јест крешчена и с(вја)тим миром помазана по обичају христијанском у цркви свјатаго Вознесенија Христова на Топлој, вароши од Новога. Крести је поп Јоко Драгићевић. Кум јеј бил Мато Мирковић на 1737 септембра 1, како либро озго свједочи. И ова се јеј допушча да јеј буде служити, ће буде требовати. За бољше вјеровање својеручно подписује се: Поп Симеон Продановић, парох топалски. Крај потписа

парохова је неки печат округли од папира, прилепљен на акту са нека три мала изданка на врху и на дну.

2

Истога дана издао је поп Симеон Продановић крштеницу Митру Бошкову Зубановићу, брату Јанину, који је крштен 23 октобра 1739. Иначе је ова крштеница потпуно једнака са предњом.

3

На 1 мађа (maggio — мај) 1804 у Паштровиће.

Изваћена из либра от кршченија цркве светого Николаја а от мене ниже подписатога садашнијега парока како у исто:

На 30 марта 1769 у манастир Градишта. Крстих и миром помазах ја игумен Теодосије Режевић от реченога манастира, сина Јована Томића и нигове законите жене Јела, Којему би наречено име Бошко и би кум воспријемник именом Јово терсија, сви гречаскога исповедања.

Ја игуман Максим Ђеновић вјерно из либра извадих како у исто.

Манастир Градишта је један од четири паштровска манастира и то задњи према југу. Кречаско исповједање стоји место гречаско, а значи: грчко тј. православно. — Мјесто Ђеновић, данас се ово браство назива: Зеновић. На крштеници је печат с ликом св. Николе (сти ник).

4

Слава Богу 1798 ноемврија 3, илирико, с Рисна.

Исповиједам ја ниже по(т)писани како се находу у нашу цркву саборну светије(х) апостол Петра и Павла либро од кршчења, а када који умире није ужанжа (итал. usanza — обичај) била да се пише о(д) старине. И тако ово писмо чиним за моћ се служити истоме господину алфиеру Нику Сћ(е)панову Поповићу из Бијеле, ће би му било потребно. И ја поп Никола Поповић, парох од цркве рисанске, писах мојом руком.

»Илирико« стоји место онога »по сербски« у првој крштеници, а обоје значи: по старом (Јулианском) календару. Предње увјерење издато је Нику Поповићу, који је био алфиер (alfiere — заставник) у млетачкој поморској служби, те је био постигао и чин капетана. Поповићи се сматрају једним од најстаријих племена у Бијелој, а нијесу истог по-

рекла са Поповићима у Рисну, од којих је поп Никола који је предње увјерење издао.

5

На 27 марта 1760 у Нови.

Чиним вјеру с мојом заклетвом ја ниже подписани парох од села Крушевица и Бијеле како Петар, син покојнога Рада Вукова из Бијеле јест син од Стоја сестра од покојнога Нико Вуков Милошев, реченога Кумпарића; и ова допушчам на иштанцију (итал. *istanza* — молба) истога Петра вишереченога да се узможе служити ће му узбуде за потребу. Ми исти поп Марко Илић аферфам (итал. *offermo* — потврђујем) горње писмо с мојом заклетвом.

Доносимо и ово увјерење и ако није крштеница, али ипак садржи неке податке сличне крштеници. Поп Марко Илић син је попа Јована Илића, најстаријег познатог пароха села Бијеле, који се спомиње у документима прве четврти 18 вијека. Петар син Рада Вукова, предак је данашњих Радовића у Бијелој. По традицији били би они најстарије племе у Бијелој, те се је један њихов предак »по косовској бици« оженио кћером неког Бунгарића. Да није овдје замијенио име Кумтарић са Бунгарићем, а доба »по косовској бици« с добом прије, или мало времена по изгону Турака из овог краја« (1684)?

Слава Г(оспо)ду Богу на 18 мађа 1805 славено (тј. по старом (словенско) календару у Бијелу.

Чиним вјеру ја ниже потписати парох свете Г(оспо)ђе од Бијеле, државе (тј. крајине) новске, како Ђуро Шеровић бист рођен од православних родителеј и јест законити син покојнога Мија Шеровића и његове законите жене Росе. Бист кршчен и светијем миром помазан грекоправославном (ваљда по грчкоправославном обреду) исте матере цркве јерусалимске источне на 15 априла год. 1776 у више реченој цркви од мене ниже писатога пароха попа Сима Злоковића. Кум јему бист госп. суђа Андреја Злоковић, како се нахои у либру од кршченија. — И ову допушчавамо (тј. испуштамо, издајемо) на прошеније вишереченога Г(осподи)на Ђура Шеровића поради да му море следовати ће му буде тре-

бовати и за увјереније својеручно подписује у вјеру и про-
чаја.

Поп Симо Злоковић, парох од Бијеле, државе новске.

Из предње крштенице се види, да је у Бијелој заиста постојало старо »либро од кршченија«, а вјероватно и оста-
ле матице (вјенчаних и умрлих) поред оних, које смо горе описали.

Ђуро Шеровић (брат му Драго и Божо, сестре Анђе и Саре) био је син Мија (Јова Вукова) Шеровића. Мајка му Росе, била је из куће Милиновића из Морина, сестра или тетка (очева сестра) чувеног Ђира Милиновића, који је, у првом српском устанку, први од наших људи лио топове у Србији за борбу против Турака.

II СИНЂЕЛИЈЕ И ПИСМА ВЛАДИЧАНСКА

1

Саватије божијеју милостију митрополит херцеговачки.

(М. П.)

Смјерније наше пишет благодетију и дарованијем все-
(вја)таго Д(у)ха иже дато нам црковније дари делити и ру-
кополагати. Тем дар(о)м животворјешчаго Д(у)ха приде к
нам дјак Ђуро (од) села Мориња, с(и)н попа Петка и поиска
дар свештенства и ми јеже по духовној вешчи објетосмо да
јест за свештенство и да може оупасти стадо Х(ристо)во и ру-
коположих јего чатцо и с(вјет)шченсца и пол дијакона и
савршено свештеника и вадах јему нурију како му је о(та)ц
држао и с попом Петром расдиелио. По том тако и ми допуш-
часмо попу Ђуру: по Убала и Горњи Морињ до Кука и по
Буноевића и Кута сва до Ожеговића кућа и Подгору сву, стар-
росидиоце иновпришалце који се обрјету, и село Башиће,
да им попује и закон твори и св(ја)тчена савршује сва по-
закону б(о)жију и по правилех с(вја)тих о(те)ц. И ви га
хр(и)стијани лијепо примите и подобну му част ваздајте и
почиту (ј)те ва место лица нашего смерјенија и ва место лица
с(вјати)т(е)лскз и приправлајте јему лиетни доходак и је-
сени бир и под(у)шије, димије крстене, венчанице, кануник-
прекадње, прилевак и друга сва что се зове попово и што јест
о(д) старине (о)уређено, да примите бл(агосло)веније, а не
клетву и ашче би људин напрасан, али бесан, те би га ујаз-
вио, али не би уречени датак исправио, такова имамо про-

клета. Н(о) васи се повинујте и за свога пастира и законодавца држите и други поп да се нема мешати у више реченује нурију кромје воље попа Ђура: да нест просто, веће проклето, тако да се зна. Писа се сија синђелија в лето 7211 о(д) новије благодета на 1703 м(е)с(е)ца м(а)рта 10 д(е)ни подаде ва руце попу кир Георгију из Мориња.

Саватије Љубибратић, митрополит херцеговачки или захумски, пребјегао је из манастира Тврдоша, крај Требиња, испред Турака год. 1694 и склонио се крај Херцегновог, који је тада био под владом млетачком. Под његовом јурисдикцијом био је крај од Херцегновога да Рисна, као дио старог »травунијског приморја«. Село Морињ (које се дијели на: Доњи и Горњи Морињ) није далеко од Рисна и раније је припадало бившој општини рисанској. Поп Ђуро из Мориња, којему у синђелији није назначено презиме, изгледа да је исто лице са попом Ђуром Вукашиновићем, који се спомиње у једном акту из год. 1734. Поп Петар је био презименом Лучић. — Горњи Морињ и Буновићи (тако се данас ово село називље) и данас припадају парохији морињској. Убли имају посебну парохију као и Кути с негдашњом Подгором. Ко познаје топографију мјеста, наведених у синђелији, зачудиће се, да је и село Баошић (које се у народу зове Башићи) које је мјесто приморско село и много далеко од Мориња и других споменутих села, сачињавало дио »нурије« попа Ђура. Али треба знати, да су у оно доба куће села Баошића биле у брду, далеко од мора, а близу споменутих села, која су и данас планинска. — На синђелији је округли печат, у којему изгледа, да је лик св. Нихоле, којему свецу је митрополит Саватије био посветио и своју капелу, чије се развалине и данас виде крај Херцегновога. Около слике пише: Саватије митрополит захлимски.

2

Д(знили) в(ладика) ц(етињски) б(ожијej) м(илости)
М(итрополит) с(кендериски).

Само у ове двије ријечи пишем попу Ђуру у Мориње. Прво љубежливо п(оздрављам) са премирним благословенијем. А потом тога да знате колико сме труда имали молећи се патријарху за вас, за то се спомени да ја имам ону исту лубав ка вам и ка свакому свешченику и христјанину, но па-

зите и ви, будите послушни и смирени, држите нелицемерну лубов са васаким свешчеником и христјанином и учите и себе и све христјане великоме страху божему и немојте се веома распушчават и слободит зашто и ако није владике међу вама, сабор је и патријарх близу, који то ће свезат и раздрешит. Пак имате добре оце Леонтија архимандрита и Арсенија игумана, који ве могу на свако добро научит, ако будете ви добри да их послушате. Но пазите ви сви попови, немојте се лакомит, него се састаните и лубовно договорите и учините мертиг (мертиг — део) тому ново освешченому попу Цвију, нека има и он инорије, а све чините тестиром архимандрита Леонтија и игумана Арсенија. Има сад инорија покојнога попа Дмитра, те му дајте од не мертиг, а и да је и поп Дмитар и жив валало би да му учините мертиг, и да се држите у лубов нелицемернују како ве Христос у еванђелију учи; тако знајте. 1733 сектеврија 4.

По кратицама, које смо ми на горњи начин разријешили, и пошто нема никаква печата, ни потписа, мислимо, да је ово препис оригиналног акта. Вјероватно писмо је управљено попу Ђуру Вукашиновићу у Морињ, када је и овај крај потпануо под јурисдикцију владике Данила пошто је владика Стефан Љубибратић био принуђен, да оде из Херцеговнога због прогона млетачких власти. Ко су били поп Цвијо и поп Дмитар, нијесмо могли установити.

(Наставиће се)

П. Д. ШЕРОВИЋ